

**ZÁSADY VYDÁVÁNÍ
NOVOVĚKÝCH HISTORICKÝCH PRAMENŮ
Z OBDOBÍ OD POČÁTKU 16. STOLETÍ DO SOUČASNOSTI**

**Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16. – 20. století
pro potřeby historiografie**

Kolektiv autorů pod vedením Ivana Šťovíčka

Archivní správa Ministerstva vnitra ČR

Praha 2002

v rámci daného souboru, pouze výjimečně k reprodukci celků. V případě tištěných faksimilových edic (např. formou světlotisku) musí být zachována původní velikost a grafika.

Běžná fotoreprodukce – fotokopie (jak klasickou fotografickou cestou, tak na kopírovacích strojích) představuje v současné době jednu z nejrozšířenějších forem vydávání pramenů. Tímto způsobem se reprodukuje prameny buď v podobě poměrně věrné (z hlediska vnějších znaků vydávaného pramene, jako je velikost, eventuálně barevnost), nebo ve formě zmenšené či zvětšené (především pro účely vědeckopopulární a zejména výukové). V tomto případě je nutné uvést měřítko, resp. poměr zmenšení či zvětšení vzhledem k originálu, případně velikost reprodukovaného originálu.

Mikrofilm, mikrofiš (mikrokarta a mikroštitky) jsou vedle fotoreprodukce dosud velmi rozšířenou metodou využívanou především pro badatelské účely. Z pohledu uživatelů nejsou mikrofilmy ani mikrofiše příliš praktické (nepřehlednost a pomalejší orientace i manipulace, nezaostřené středy knih aj.). V některých případech se mikrofiše užívají jako přílohy k tištěným edicím.

Moderní formou reprodukce dokumentů jsou magnetická a magnetooptická média různých typů, kde jsou dokumenty publikovány v podobě rozsáhlých datových souborů, jejichž velikost závisí na zvoleném rozlišení při snímání. V současné době představují širokou škálu, z níž nejčastěji jsou užívány různé typy médií CD-ROM, které mají zřejmě zatím největší odolnost proti stárnutí.

§ 46 Přepis textů dokumentů

a) Základní principy

Písemné dokumenty a historické prameny se zpřístupňují hlavně formou přepisu jejich textů, a to transliterací či transkripcí v závislosti na charakteru vydávaného pramene. Na zvolenou formu a metodiku přepisu je nutné upozornit a zdůvodnit ji v ediční části úvodu.

b) Ediční značky

Při přepisu dokumentů se používají různé ediční značky a zkratky. Na všechny málo užívané značky a zkratky se upozorňuje v edičním úvodu a v seznamu zkratk a značek.

Pro označení nejistého čtení textu se užívá značka [?]. Pro upozornění na chybný text, věcnou chybu, chybu v dataci apod. značka [!], [sic]. Pro editorské zásahy do textu se používají hranaté závorky []. Pro označení editorem vypuštěného textu se užívá značka [...]. Pro označení chybějícího nebo nečitelného textu se užívá značka [.....], přičemž počet teček označuje počet chybějících písmen, eventuálně slov. Závorky rovné // a lomené < > se užívají pro zásahy autora dokumentu do textu. Při zpracování složitých textů je možné užívat další značky a další druhy závorek. Na jejich užití a význam je třeba upozornit v ediční části úvodu. Pro často se opakující výrazy, tituly apod. se podle potřeby užívají speciální značky či zkratky.

c) Transliterace textu

Transliterací textu se rozumí přesný kritický přepis všech znaků textu za

užití současné grafické soustavy písma. Při transliteraci se zachovávají původní interpunkční znaky i všechny grafické, gramatické, pravopisné a další zvláštnosti textu. Dnes neužívané grafické znaky písma se zpravidla nahrazují novými dohodnutými znaky či značkami, abreviatury se rozepisují.

Při přepisu textu písemností se transliterace užívá tehdy, má-li přepisovaný text sloužit filologickému zkoumání. Dále se užívá při přepisu textů v paleografických příručkách doplněných obrazovou přílohou nebo v dalších speciálních, zvláště zdůvodněných případech (např. autor textu nedokonalě ovládal jazyk dokumentu, v jazyce editovaného cizojazyčného textu nejsou ustálena transkripční pravidla apod.).

d) Vědecká transkripce textu do platné pravopisné normy

Transkripce textu se rozumí přesný kritický přepis textu za užití současné grafické soustavy písma a současné pravopisné normy. Při transkripce se užívá současná interpunkce, ale zachovávají se všechny jazykové a jiné zvláštnosti textu. Grafické znaky, které nejsou součástí dnes užívané abecední soustavy, se nahrazují znaky, které odpovídají fonetické platnosti neužívaného znaku, a to podle pravidel dané soustavy.

Transkripce se v zásadě používá při přepisu textů písemností vzniklých po roce 1500, které se vydávají pro potřeby historické vědy (ve speciálních případech editor zdůvodní výjimky). Provádí se podle přesně stanovených pravidel, z nichž všeobecná jsou společná pro všechny texty, bez ohledu na jazyk, a speciální vycházejí ze specifik jednotlivých jazyků.

e) Přepis jednotlivých částí textu, formulí, poznámek

Přepis formuláře dokumentu

Formuláře dokumentů, tj. předkreslené či předtištěné a vyplněné rubriky pro kancelářské poznámky, předepsaná či předtištěná záhlaví s názvem vydavatele apod. se nepublikují. Dokumenty se publikují v úplnosti, mají-li forma i obsah formuláře význam pro vědecký výzkum. V tomto případě edice zpravidla respektuje i grafickou úpravu předlohy.

Přepis datační formule (datum a místo) a adresy

Běžná datační formule uvedená v záhlaví dokumentu a adresa u novodobých úředních dokumentů se zpravidla s textem dokumentu nepublikuje. Jejich údaje se používají při zpracování edičního záhlaví (§ 77a). V textu dokumentu se publikují zvláštní a neobvyklé formy datační formule, přičemž se formule uvádí na stejném místě i ve stejné formě jako v dokumentu. Rovněž adresa se publikuje v plném znění, na stejném místě a v totožné podobě jako v dokumentu, má-li význam pro vědecký výzkum.

Přepis kancelářských poznámek

Kancelářské poznámky vydavatele i příjemce se s textem dokumentu nepublikují. Informují o nich ediční poznámky.

Přepis podpisů

Podpisy se přepisují v pořadí, v jakém jsou uvedeny v předloze, jejich umístění zachovává grafickou úpravu předlohy. Dle závažnosti editovaného pramene a pro ilustraci lze připojit fotoreprodukci podpisů (pod-

pisu). Pokud se podpisy nepublikují s textem dokumentu, upozorňuje se na jejich počet v ediční poznámce.

Chybí-li na písemnosti podpis, který by zde měl být, uvede se tato skutečnost s případným vysvětlením v ediční poznámce. Na nečitelný podpis nebo parafu se upozorňuje v textové poznámce (srov. § 81a).

Razítka a pečeti

Pokud je písemnost opatřena razítkem či pečeti, připojuje editor jejich popis v rámci vnějšího popisu pramene, jehož součástí je i informace o způsobu ověření dokumentu. Pro dokreslení a s ohledem na charakter dokumentů a účel edice lze připojit fotoreprodukcii (týká se to zejména pečeti). Popis razítka či pečeti je nutné uvést v ediční poznámce.

- f) Přepis autorových vsuvek, doplňků a oprav textu a poznámek na dokumentu

Pro přepis autorových vsuvek, oprav a doplňků obecně platí, že se zařazují na příslušné místo do textu, a to buď přímo bez označení, nebo, pokud je žádoucí ukázat genezi dokumentu, v závorkách vyhrazených pro zásahy autora (§ 46b) s připojenou textovou poznámkou. Autorem škrtnutá slova a pasáže se publikují, pokud je žádoucí ukázat genezi dokumentu, v textových poznámkách zařazených v textu k místu, kde se vypuštěná slova nebo pasáže původně nacházely. Vypuštěné pasáže je možné publikovat v závorkách určených pro zásahy autora i v rámci textu s připojenou textovou poznámkou. V případě, že se do textu zařazují jak autorovy doplňky, tak škrtnuté pasáže, je žádoucí vzájemně je od sebe odlišit užitím jiného druhu závorek. Na užití závorek se upozorňuje v ediční části úvodu. Marginální a lineární poznámky autora či příjemce se publikují v textových poznámkách. Autorem zdůrazněný text (podtržení, proložené písmo, jiný typ písma) se při publikování graficky odlišuje. Na způsob zdůraznění provedené příjemcem se odkazuje v ediční poznámce, střídání druhů písma v textu se odstraňuje, na jakékoli odchylky od předlohy se upozorňuje v ediční poznámce.

§ 47 Reprodukce a přepis porušeného, chybného a zkomoleného textu

Řešení otázek souvisejících s reprodukcí porušeného a chybného textu je založeno na důkladné prameně a textové kritice publikovaného dokumentu. V ediční praxi se nejčastěji naráží na chybějící a nečitelný text a dále na chyby autorské a chyby písařské.

- a) Nečitelná místa a chybějící text

Nečitelná místa a rovněž chybějící části textu, jež vznikly chemickým působením nebo mechanickým zásahem, a to i záměrným (škrty, cenzurní zásahy) nebo vznikly jako neúmyslné vynechávky při přepisu textu, se doplňují dle možností na základě jiných pramenů, zejména dalších verzí dokumentů, tj. rukopisů, konceptů, kopií, opisů apod. Doplněný text se dává do hranatých závorek a pramen, z něhož se čerpalo, se uvádí v textových poznámkách (§ 81a).

Vypuštěné části textu, v němž autor ponechal volné místo pro doplnění (např. doplnění číselných údajů, letopočtu, jména apod.), se označují tečkami bez závorek. Vysvětlení je uvedeno v textových poznámkách.

Místa, která nemohla být doplněna nebo nebyla přečtena, se nahrazují tečkami v hranatých závorkách (§ 46b). Příčina vypuštění textu a rozsah vynechávky jinak neoznačené se uvádí v textových poznámkách.

- b) Chyby autorské

Chyby autorské, ať už jde o syntaktickou stavbu vět, o chyby gramatické a zkomoleniny, nebo se jedná o chybné věcné souvislosti a údaje, se vždy reprodukuje podle předlohy.

Chyby a omyly, které mění smysl textu, a chyby početní, ve jménech, datech, názvech, citátech atp. se vysvětlují v textových poznámkách zpracovaných na základě dalších pramenů a literatury. Nelze-li tímto postupem chyby opravit, upozorní se na ně značkou [!], [sic] a v poznámce se uvede, že správný údaj nebyl zjištěn.

Na syntaktické a gramatické chyby a zkomoleniny, které zůstávají v textu a které se nedají jednoznačně opravit a vysvětlit, se upozorňuje značkou [!], [sic] nebo poznámkou: Tak v textu.

- c) Chyby písařské

Chyby písařské, které jsou z badatelského hlediska bezvýznamné, tj. zřejmě zkomoleniny písařského původu, vzniklé např. vynecháním nebo nesprávným opakováním grafémů a slabik, opakováním slov a částí vět, přehozením grafémů apod., se opravují, aniž by se na ně upozorňovalo v textových poznámkách. Pokud by však byly pro autora specificky příznačné, je třeba na ně v textových poznámkách upozornit.

Slova nebo jejich části, které byly vypuštěny při přepisu, se doplňují podle smyslu, zvláště jedná-li se o předložky nebo neúplné datační údaje v textu (např. chybějící či neúplné údaje o dnu, měsíci, roku). Doplněné části se uvádějí v hranatých závorkách.

IV. Přepis českých textů

§ 48 Transkripce česky psaných textů a pravopisné úpravy

- a) Obecné zásady

V edicích pramenů (s výjimkou pramenů do roku 1500 a pramenů literárních či v edicích pro lingvistické účely a paleografickou výuku) se zpravidla užívá transkripce (§ 46d). Při transkripci je třeba respektovat zásady vývoje jazyka.

Jednotlivé grafémy se přepisují znaky současné grafické soustavy českého jazyka tak, aby byla zachycena autenticita editovaného textu.

- b) Psaní slov přejatých

U zdomácnělých slov cizího původu (latinských, řeckých) se odstraňuje cizí pravopis (*contribuce – kontribuce*), vlivy cizí grafiky v domácích slovech potlačujeme (*letha – léta*). Cizí slova nezdomácnělá, citátová, se ponechávají v podobě předlohy. V případě potřeby se v textové poznámce uvádí překlad.

- c) Psaní zkratk, značek a zkratkových slov

Zkratky se rozepisují bez vyznačení doplněné části slova v hranaté závorce. V hranatých závorkách se rozepisují jen zkratky, u nichž je možnost různého čtení.

Značky se buď ponechávají v původní podobě, nebo se upravují bez označení podle současných pravidel pravopisu.

Zkratková slova se zpravidla ponechávají beze změn dle předlohy. Podle potřeby se připojuje vysvětlení v textové poznámce.

d) Psaní oficiálních zkratk názvů států, institucí a organizací

Oficiální zkratky názvů států, institucí, organizací a titulů se při přepisu zpravidla ponechávají, ostatní se rozepisují. Ve zdůvodněných případech, zejména u obecně srozumitelných zkratk, se připouští jejich přepis. Nerozepsané zkratky je nutné vysvětlit v textových poznámkách a zařadit do seznamu zkratk.

e) Psaní číslic

Římské číslice se ponechávají u jmen panovníků, názvů měsíců, označení kapitol, letopočtů, ročníků časopisů, novin, městských čtvrtí apod., to znamená všude tam, kde to vyžaduje charakter předlohy a edice. Mínskulní římské číslice se nahrazují majuskulními. Tečky uvnitř číselného údaje vyjádřeného číslicemi se vynechávají. V letopočtech vynechaná tisíciletí a staletí se doplňují v hranatých závorkách. Označení názvu měsíce (září až prosince) zkratkou tvořenou arabskou číslicí a latinskou koncovkou se přepisuje slovně. Číslice se slovní koncovkou se přepisují slovně (*9ti – devíti*). Za číslicemi, které označují číslovku řadovou, se píše tečka. Na veškeré provedené úpravy je nutné upozornit v ediční poznámce. U textů vzniklých po roce 1848 se psaní římských a arabských číslic upravuje podle současné pravopisné normy.

f) Psaní velkých písmen

Velká písmena se píšou v souladu se současnou pravopisnou normou na začátku věty, u osobních, místních a pomístních jmen, u jmen zemí, vodstva, v oslovení jako u výrazů úcty, u svátků, titulturních zkratk, v některých případech pro zdůraznění pojmů. U jmen obecných se užívají pouze tehdy, zastupují-li vlastní jména.

g) Hranice slov v písmu

Hranice slov v písmu se upravují podle stávajícího úzu bez ohledu na to, z jaké doby předloha pochází.

h) Psaní příslovečných spřežek

Spřežky se přepisují v závislosti na jejich významu podle současné pravopisné normy. Ve sporných případech (nahore – na hoře, nato – na to) se pro přepis volí nejpravděpodobnější tvar. Na původní pravopis a možnost druhého významu se upozorňuje v textových poznámkách.

i) Psaní interpunkčních znamének

V transkribovaných textech se interpunkce doplňuje podle smyslu a stávajících pravidel, ovšem se zachováním smyslu a větné stavby předlohy. Zpravidla se užívají novodobá interpunkční znaménka. Okrouhlé závorky jsou vyhrazeny pro text, který je v předloze napsán v závorkách jakéhokoliv tvaru.

Další typy závorek užívaných v edici náleží mezi ediční značky, které editor používá při práci s textem (srov. § 46b).

§ 49 Přepis vložených jinojazyčných pasáží, pasáží jiných dokumentů a citátů

Vložené jinojazyčné pasáže a citáty se ponechávají dle předlohy, lze je graficky zvýraznit jiným typem písma. Přepis se provádí v souladu s obecnými zásadami pro přepis textů dokumentů (§ 46–47) a podle zásad pro přepis jinojazyčných textů (§ 51–61). Na zvláštnosti a případné chyby v textu citátů se upozorňuje v textových poznámkách. V případě potřeby se v textové poznámce uvádí překlad.

Vložené pasáže jiných dokumentů, které se v textu ponechávají, se přepisují jako citáty. Pokud se tyto pasáže vypouštějí, postupuje se jako při publikování dokumentu ve výňatku (§ 66–69). Je-li vložená pasáž publikována na jiném místě edice nebo v jiné edici, na toto zveřejnění se upozorňuje.

§ 50 Zvláštnosti přepisu českých textů a dokumentů podle historických období

Při přepisu textů z různých historických období se postupuje podle obecných zásad transkripce za užití současné grafické soustavy a současné pravopisné normy. Všechny významné jazykové, případně i pravopisné zvláštnosti je nutno v textu zachovat nebo na ně upozornit v textových poznámkách či v ediční části úvodu. Jelikož historické dokumenty a v nich užitý jazyk i jeho grafická podoba a pravopis odrážejí stav jazyka v době, v níž vznikly, je třeba věnovat zvláštní pozornost odchylkám od dobové jazykové normy, pravopisných zásad a zvyklostí, neboť tyto zvláštnosti textu mohou sloužit ke kritice dokumentu, k určení jeho původu i pravosti, k určení autora, datace, místa vzniku dokumentu apod. Při přepisu novodobých českých textů po roce 1500 je třeba v souvislosti s vývojem jazyka a jeho norem přihlížet k dobovým pravopisným pravidlům a mluvnickým příručkám (pravidla vydána v letech 1846, 1855, 1886, 1902, 1913, 1941, 1957, 1993).

a) Přepis textů dokumentů vzniklých od počátku 16. století do roku 1848

České texty z tohoto období se transkribují pomocí diakritického pravopisu. S výjimkou případů zdůvodněných v ediční poznámce se neodstraňuje hláskové kolísání ani jazykové zvláštnosti (dobové, nářeční).

– Grafémy *i*, *y* ve významu samohlásky se přepisují podle novodobé normy. Vyjadřují-li fonetickou či jinou zvláštnost textu a jeho autora, ponechávají se podle předlohy. Koncové *ij* se přepisuje jako *í* nebo *ii*. K nejčastějším změnám dochází při přepisu *y* a *ý* na *i* a *í*, případně naopak. Je-li užití motivováno morfologicky, grafika se nemění. Tu ponecháváme i v těch případech, kdy by se mohlo jednat o dobový nebo nářeční tvar.

– Digraf *ie* nebo *ye* jako znak pro vyslovované dlouhé *í* se přepisuje jako *í*. Je-li užit ve významu *ě*, přepisuje se jako *ě*. V textech z počátku 16. století může *ie* ještě znamenat *ie*, neboť v té době nebyla ještě dovršena monoftongizace.

– Grafémy *u*, *i*, *y*, *j*, *v*, *w* se přepisují jako souhlásky či samohlásky podle funkce, kterou v textu mají (např. *suaty* – *svatý*, *iako* – *jako*, *Yakub* – *Jakub*, *u/w Praze* – *v Praze*).

– Dvojhlásky *au* se přepisuje jako *ou* (*daufat* – *doufat*). Ve slovech a vlastních jménech německého původu *au* (*Haugvic*) se ponechává. Psaní dvojhlásky *ou* se neupravuje (*outerý*).

– Grafém *g* se transkribuje jako *j*, nevyjadřuje-li hlásku *g*. Grafém *g*, *k* se

- ponechává podle předlohy, odráží-li nejednotnou výslovnost (*grunt*, ale i *krunt*). Není-li pro psaní *g* na konci slov opora ve výslovnosti (*retuňg*), lze transkribovat jako *k* (*retuňk*), ale v tomto případě musí být uvedený způsob transkripce zachován i v nepřímých pádech (*retuňku*). Vyslované *k* psané v předloze jako *q* nebo *c* se píše jako *k* všude tam, kam patří dle výslovnosti (*inquisice – inkvizice; contribuce – kontribuce*).
- Grafémy *l*, *r* se transkribují podle předlohy (*purkrabství*, ale i *pulkrabství*).
 - Zaměňované *m* a *n* se ponechává podle předlohy (*hamfešt* i *hanfešt*).
 - Při přepisu grafémů *s*, *z*, *u* nichž je v pramenech daného období výrazná nevyhraněnost grafiky a zároveň i spodoba znělosti v souhláskových skupinách, je třeba přihlížet k původu těchto hlásek a zvolený postup, resp. úpravy proti předloze, je třeba uvést v ediční poznámce.
 - Grafém *t* v předložce či předponě *ot*, *od* se ponechává podle předlohy (*ode* i *ote*), Zaměňování *t* a *c* se respektuje, je-li zdůvodněno rozlišnou výslovností. Ve skupině hlásek *di*, *ti*, *ni* před samohláskou se psaní zjednodušuje na *d*, *t*, *ň* (*diabel – ďábel, štěstí – šťastný, niakeg – nákej*).
 - Střídavé psaní grafému *v*, *f* se přepisuje tak, aby byla zachována autenticita vývoje jazyka.
 - Aspirované *th* se v českých slovech a ve slovech zdomácnělých přepisuje jako *t* (*lhéta – léta*).
 - Psaní *lh* se zjednodušuje podle významu na *l* ve slovech českých a ve zdomácnělých slovech cizího původu (ale zůstává lhaní, lhůta apod.).
 - Ponechává se psaní protetického *j* (*jměl*), *v* (*vokno*), *h* (*Holomouc*). Tyto grafémy se ponechávají rovněž na místech, kam byly vloženy ve shodě s výslovností (*nejní*).
 - Při úpravách se nepotlačují dialektismy (*někdo, porád*), ponechávají se v původní grafické podobě.
 - Zdvojené souhlásky se zjednodušují všude tam, kde se nevyslovují (*ff, ss, tt*). Ponechávají se pouze v bezpečně zjištěných dialektických odchylkách či v morfologických funkcích (kamenný), u derivátů s *ný* (*plátěnný, denník* apod.). U dokumentů vzniklých po roce 1848 a zvláště po roce 1918 se připouští úprava podle současné pravopisné normy.
 - Skupiny souhlásek se přepisují podle předlohy, odrážejí-li starší stav jazyka (*čbán*), dobovou výslovnost, místní nářeční dialekt apod.
 - Psaní souhláskových skupin se zachovává podle originálu (*ouředník, řeben, jabko, vzáctný, Václav*).
 - Spřežky se přepisují podle výslovnosti: *ss* jako *š*, *cz* jako *č* nebo *c*, dále *čz* jako *č*, *rz* jako *ř*, jde-li pouze o záležitost grafiky, jinak se ponechávají (*rz – Hrzán*).
 - Důsledně se zachovává rozdílné psaní *sem, sou, sme*.
 - Psaní předložek *s*, *z* a předpon *s-*, *z-* se zpravidla upravuje podle významu a současné pravopisné normy, přičemž je třeba přihlížet k dobové výslovnosti. U textů z 16. – 18. století, v nichž u samohlásek často chybí vyjádření kvantity, je třeba upravit psaní předložky a kvantity samohlásky podle smyslu (*z milosti, s milostí*).
 - Kvantita samohlásek se řídí dnešními pravidly pravopisu, je však třeba přihlížet k dobovým a dialektickým zvláštěnostem. U raně novověkých textů, zvláště tištěných, je třeba některé odlišnosti vyjadřující možnou

dobovou výslovnost, či možnost významového posunu, především ve slovním základě, zachovat.

b) Přepis textů dokumentů vzniklých po roce 1848

Při transkripci textů z období 1848–1902 je nutné věnovat pozornost všem jazykovým i pravopisným zvláštěnostem.

Při přepisu textů z následujících období, zvláště po roce 1918, je třeba věnovat zvláštní pozornost pouze odchylkám od dobové jazykové a pravopisné normy.

Respektuje-li pravopis editovaného dokumentu dobovou pravopisnou normu, není třeba na jednotlivé úpravy upozorňovat. Na odchylky nebo chyby, které neodpovídají dobové pravopisné normě, se upozorňuje v textových poznámkách. Při přepisu je nutné zachovávat veškeré odchylky od dobové i stávající normy, autorské zvláštěnosti, germanismy, anglicismy, galicismy, rusismy apod., dále projevy dialektu, slangu či obecného jazyka. Cizí slova chápaná jako cizorodé jazykové elementy, zvláště v období do roku 1902, respektive do roku 1918, se ponechávají v původní podobě. Přejatá slova cizího původu chápaná již jako součást českého lexika, se upravují do současné pravopisné podoby, je-li jejich dobová i současná výslovnost totožná. Při rozdílné výslovnosti se při přepisu ponechává dobový pravopis přejatého cizího slova (např. *humanism* apod.).

V. Přepis jinojazyčných textů

§ 51 Obecné zásady přepisu jinojazyčných textů

Při přepisu jinojazyčných textů z různých historických období je třeba respektovat zvláštěnosti jazyka, jež jsou odrazem jeho historického vývoje. Přepis jinojazyčných historických textů se v edicích provádí buď transliterací, nebo transkripcí. Transkripce, která upravuje text do současné pravopisné normy, se uplatňuje zejména u textů vzniklých od 19. století do současnosti. Při aplikaci transkripce se postupuje podle zásad platných pro příslušné jazyky.

Zaniklá a zastaralá slova stejně jako dialektismy je třeba objasnit v textových poznámkách, pokud jejich význam nevyplývá z textu. Také syntaktické nebo ostatní jazykové problémy se vysvětlují podle potřeby. Podle okolností se doporučuje shrnout lexikální vysvětlivky v glosáři.

Zkratky a ligatury se slovně rozvádějí. Při víceznačnosti je třeba opatřit text poznámkou nebo upozornit na problém obecným odkazem v úvodu, případně mohou být původní zkratky uvedeny v hranatých závorkách. Zkratky a sigly lze v textu i ponechat, musí pak ale být souhrnně uvedeny a rozepsány, případně i vysvětleny ve zvláštním seznamu. Historické zkratky je vhodné zjednodušit.

U interpunkce platí, že primárním hlediskem je srozumitelnost textu, a proto je třeba, aby byla provedena jednotně podle současných pravopisných zásad. Ve sporných případech, kdy by mohlo dojít k posunu původního významu, se doporučuje zachovat interpunkci textové předlohy. Je-li interpunkce v textech – zejména literárních – provedena důsledně, může být ponechána. U veršovaných textů, které nemají žádnou nebo jen minimální